

יובליו של אדם המעלה

לכית זה, קשור בכל נימי נפשו. ובאותו הזמן לא פסק פיו מגידסא, לומד ומלמד, קורא וכותב, משתתף ב"עמר", מוציא-לאור את "האשכולות", עורך את הקביץ "מזמרת הארץ", עורך "להחנוך", עורך להוצאת "קהלת", ל"זכור", מתרגם בשביל הספריה הארצישראלית, כותב בעתונים ובמאספים, מפרסם את קבץ-הזכרון לברזילי, ולבסוף — תרגום ספריו של בכה, המצבה הכי לאמית והכי טהורה. שאפשר לו לסופר זריו להציג לעצמו בחייו.

ובתוך העבודה הרבה והמתישה הזאת נשאר ר' אלכסנדר זיסקינד רבינוביץ ער וחי ואיש-הדעות. עשרים שנות חיו בא"י לא היו כסדר סוגות בישושנים: שנות-המצוקה של המלחמה ודאי שלא פסחו על ביתו. אבל גם בתוך המיצר הכי קשה היתה נזרה שופעת מתוך לבו החם. ובגבור המצוקה — נכנס לתוך עצמו והכיר (יהי עם מר אברוניק). פירוש על איוב, על סמל-הסבל שלנו. אולם לירי יאוש לא בא, וגם לא לירי מרירות. וגם עכשיו, בהגיע לשיבה, עדין יש בו מיטבעתו של אברהם אבינו: זקנה מצד זה ובחרות מצד זה. עדין לא נס ליחו, ועדין מפעפע בקרבו גם קורט של התול דק, התול של תלמיד-הכם שראה הרבה וקרא הרבה ומבין הרבה...

ר' אלכסנדר זיסקינד רבינוביץ עומד עתה במחיצתה של הסתדרות-העובדים — בי מי ראני יומר להכתיר בכתר העבודה מאדם זה, שהמשים שנה עברו עליו בעבור דה הכי חמה והכי פרודוקטיבית? אבל מי שחושב את אז"ר למפלגתי במוכח המקובל, או "לסוציאליסטי" ע"פ הנוסח המקובל, טועה הוא. בכל אפן אין סוציאליזם זו פרי תורתו של מרכס או של לנין. סוציאליזם זו — ר' אלכסנדר זיסקינד שאב אותה בבית-מדרשם של הלל הזקן ושל ר' יוחנן הסנדלר ושל הבעש"ט ושל עוד "סוציאליסטים" בדומה להם... באותה החמיכות שאז"ר כותב על גרשוני כותב הוא גם על הצדיק מליובוויטש ועל ההלוא דר' שמעון בר יוחאי ובאותה ההתלהבות שהוא משתתף בהיננות-הפועלים, משתתף הוא גם בחגיגת התקון של י"ט כסלו אצל הסידי חב"ד שבשכונת "נוה-שלום". ר' אלכסנדר זיסקינד רבינוביץ איש-העם הוא ואין כמוהו לחיבת העם, דלת-העם...

סופר פורי ולבבי כזה אצל אומות העולם, ודאי שהיה — — — אבל התוכי הות האלה כבר נעשו מוקצות מהמת מאוס; אין גם באזני מי להשמיע את התוכחה. יום טוב הוא מלזעק. אנו הוגנים עתה את יובל השבעים של אחד המעולים והטהורים שבנו. וביום זה יודעים אנו רק ברכה אחת: — הלואי, ער' אלכסנדר זיסקינד החביב שלנו ימשיך, ימשיך עוד כמה וכמה שנים את עבודתו הנקיה והמיועילה!

מחר חוגג הצבור העברי את הגיובלו של אחד המעולים שבתוכנו. מחר תמלאנה שבעים שנה להסופר הישר ונקיה-הדעת ר' אלכסנדר זיסקינד רבינוביץ.

כשאנו מדברים על ר' אלכסנדר זיסקינד רבינוביץ, מדברים אנו קדם-כל על אדם שתמיד היה תוכו כבדו. זהו הקו היסודי בעבודתו הספרותית של ר' אלכסנדר זיסקינד רבינוביץ, קו הנמשך דרך עבודה רבת-הענפים במשך דור שלם. בין שהיה כותב את ספריו "הסוציאליסטיים", בין שהיה מלקט "פרורים משלחן גבוה" ומפליג בשבחי חזיו של הרב קוק, ובין כשהוא מוסר עכשו להקהל את "הרהוריו" דרך "הקונטרס" — תמיד תוכו כבדו, תמיד נאמן לעצמו, תמיד גלוי-לב, ללא אבק-שליזות.

והקו השני — לבבויות של "מוג'טוב". כמעט שאין אני רואה בדומה לו מבחינה זו בספרותנו. ולא רק בשעה שתוא חונן דלים ומאזין לתפלת-העני. הוא יודע ומבין גם את נפשו של העשיר, ואפילו בשעה שזורק מרה וכועס על בעלי-האגרופין — כעס זה מתוך מעין-אהבה הוא נובע. יש בכעס זה מתוכחתו של אבא, ללא ארס וללא שאיפת-נפס.

זהו השלישי — צניעות ושקידה, שקידה בתוך צניעות. לא בסופה וסערה התפרץ אלכסנדר זיסקינד רבינוביץ לתוך היכל-ספרותנו. אינו זוכר אם בכלל דבר פעם רתת, ואם בכלל החזיק פעם טובה לעצמו. אחרי נסיונות קלילים בעתונות היהודית-הרוסית, התחיל לכהן פאר בספי-רותנו בסוף תקופת ההשכלה — התחיל קצת מהסס, מרתת, עם הרבה קבין של בעלי-ביתיות ועם קורטוב של קרתניות. הוא לא הביא עמו לא דעות חדשות ולא אשכולות חדשות. אבל ספרו "באפס תקוה", למרות הלשון הכבולה שבו, היה בזמנו מאורע ספרותי. מלבד חעין הפקוחה והמקיפה היתה כאן גם נימה חדשה והערכה חדשה — הערכה מעמדית. אח"כ בא הספור "בת העשיר", אח"כ רשימותיו הקלות וההודרות של שריה הסופר, אח"כ "בימי המלניצקי", מלבד המון ציורים ורשימות בעתונים הז'ורנליים, ומלבד ספרי הלמוד וספורי-הילדים, שרור שלם נתהנד עליהם בבתי-הספר ובחדרים המתוקנים ברוסיה ובפולניה. ובאותה העונה ובאותה השקידה מתמסר אז"ר גם לעבודתו שמהוין לספרות. באותו הזמן מורה הוא לילדי ישורון; באותו הזמן הריחו גם עסקן ציוני, ולהכנסיה הציונית הראשונה היה גם שליח-צבור מעיר-מושבו פולטבה.

זה עשרים שנה כמעט, שר' אלכסנדר זיסקינד רבינוביץ עקר מהגלות וקשר את גורלו לנצח עם המולדת. וגם כאן כל עשרים השנים האלה יומא-אריכתא הן של עבודה. התחיל גם כאן בהוראה — והיה מורה כהלכה, נאמן ומסור וזריו. מסרו לידו את הנהלת בית-הספרים — נתחבבו עליו הספדים כילדים חיים, ועד עכשיו קשור הוא